

כצנלסון מרדכי ("מוקה")

172751

בן בלה וחיים

נולד ב- 24.1.1928

שרת בגדוד "ברק" (12)

נפל ב- ז' אייר תשי"ח 16.5.1948

בקרבות בצמח.

כעסלון מרדכי,

בנם-יחידם של בלה וחיים, נולד ביום ב' בשבט תרפ"ח (24.1.1928) בדגניה ב' וסיים את חוק לימודיו בבית-הספר התיכון אשר בדגניה. משם עבר ללמוד בבית-הספר המקצועי שליד הטכניון העברי בחיפה והצטיין שם בלימודיו. בחזרו לדגניה עבר במסגרות, מכונאות וכד', וגם ברפת. היה מסור לכל עבודה שעשה וחונן בתבונה-כפים.

בפרוץ הקרבות בעמק-הירדן ניסו למונעו מלצאת לקרב משום היותו בן יחיד להוריו, אך הוא לא נשמע ויצא לקרב הקשה על קיום ההתיישבות היהודית בעמק. מרדכי נפצע פצעים אנושים בקרב זה ומת בבית-החולים "שוויצר" בטבריה ביום ז' באייר תש"ח (16.5.1948). הובא למנוחת-עולמים בבית-הקברות העבאי בדגניה א'.

"יהי זכרו ברוך"

דברי הימים בשדות הקרב של חטיבת גולני

שנים היו סוגי התפקידים אשר נפלו בחלקה של חטיבת גולני במלחמתה על השטח ההיסטורי של הגליל-התחתון ועמק-יזרעאל. האחד — הגנה על קו הגבול החיצוני של שטח-הגליל המסורתי; והשני — מלחמה בגזרות-חזית בפנים הגליל, גזרות-חזית, אשר, אמנם, הועתקו אח"כ כתוצאה מן ההכרעות בקרב. עם הסוג הראשון נמנו: ההגנה על קו-הירדן ועמק-הירדן במזרח, מקום שתחום ההגנה גם עלה בו, במידת-מה, בד-בבד עם תחומה הגיאוגרפי-המדיני של ממלכתיות ישראלית בימים עברו; בפרקי ההאבקות בפאה הדרומית של עמק-יזרעאל ובמעלה הרי-השומרון, לארכו של אותו תחום, שתקופה היסטורית אחת, לא ארוכה (למן התבצרותו של שלטון-החשמונאים בגליל), כבר שימש, פעם בפעם, ספר בלתי-יציב בין מצודת-הישוב העברי שבצפון לבין המובלעת הכותית-השומרונית שבהרי מרכזה-הארץ.

לעומת זאת, הרי קווי-החזית של חטיבת-גולני בפנים ארץ-הגליל והעמקים (במידה שכבר נתגבשו קווי-חזית כאלה, — כלומר: לאחר שחלפה התקופה היו ישובים עבריים וערביים משמשים בה לסירוגין על מפת הגליל-התחתון, נלחמו זה בזה, כשכל צד שאף להתלכדות גושי טריטוריה משלו) לא שיקפו, לאמיתו של דבר, באורח-מדויק פחות או יותר, מצבים מדיניים-גיאוגרפים מימים-עברו; והוא דבר, המשתמע בעצם, מההגדרה גופא של קווי-חזית שבפנים ארץ-הגליל. בגזרות-חזית אלו לא ניתן לגלות אלא מצבי-דמיון אופרטיביים מסוימים, שיהא בהם משום הקבלה להתרחשות הצבאית שבעבר הרחוק. במציאות, בשלב הראשון של התגבשות השטח המוחזק והמוגן של חטיבת-גולני נתמשכו קווי-חזית אלו, שחצו את ארץ-הגליל מטבריה, בריחוק-מה דרומית לכביש טבריה-נצרת עד לסג'רה, ומשם, דרומית-מערבית, עד לבריה המרכזי של עמק-יזרעאל היהודי (כפר-ילדים, בלפוריה, תל-עדשים, מזרע) ובמורד פאתם הדרומית של הרי-נצרת מערבה; ובשלב השני של התגבשות השטח עלו מטבריה (ומגדל וחיטין, שנתונות היו להגנתה עוד בשלב הראשון) בפאה הדרומית של בקעת בית-נטופה, דהיינו, אף לא בגבול המסורתי שבין שני הגלילים, העליון והתחתון, אלא בתוך-תוכו של התחתון.

הקרב בו נפל מרדכי ז"ל

הפליטה

במוצאי ה-15 במאי נראו מכוניות מוארות נעות מכפר-חארב לאורך הכס והגולן. בשעה 0100, פתחו הסורים בהרעשת תותחים ומרגמות על עין-גב. בשעות הבוקר והופיעו אוירונים והפציצו את ישובי העמק. התותחים החלו להרעיש את שער-הגולן ומסדה. כשתי פלוגות סוריות החלו לרדת מתל-אל-קאסר, שנתפס עוד בלילה, כשאנשיהן מתקדמים ונפרסים זקופים, בחיפוי התותחים והמכונות, לעבר מחנה הצבא שבצמח והקרנטינה החדשה. יחידת החי"מ, שהיתה בקרנטינה, עזבה את מקומה עם התקרבות הסורים. מערך יחידות החי"מ בצמח התערער. היו אלה רגעים קריטיים ביותר. יחידת הגדוד, שהיתה מוכנה בטבריה, הובהלה מיד, ובמשך 20 רגעי הגיעה לצמח והתארגנה מיד בקו הגנה. הסורים נתבססו במחנה ובקרנטינה. שני חבלנים, שנשלחו למקש את סביבות הקרנטינה, יצאו בידיעה שהיא נמצאת בידינו. משהתקרבו — נפתחה עליהם אש. מיד קפצו מן המכוניות, שעלתה באש בהפגע המטענים שבתוכה. החבלנים הצליחו לחזור בשלום.

מערך צמח, שהשתרע משכונת מנשייה דרך תחנת הרכבת עד בית-הקברות שליד שפת הים, באורך של ק"מ אחד, הוחזק ע"י 3 מחלקות של הגדוד ותגבורת אנשי משקים מכל סביבות העמק. היחידה המחזיקה הצליחה לעצור את התקדמות הסורים, מצד הקמפ. עם ההתקדמות לצד צמח, נעה פלוגה סורית אחרת, מתל-א-דוויר, בחיפוי שריונים, ותוך כדי הרעשה כבדה על שער-הגולן ומסדה, לעבר מכוני המים שעל הירמוך, ששימש עמדה קדומנית להגנת שני המשקים. העמדה חורחרה כליל. כל אנשיה, פרט לאחד, נהרגו. השריונים וחיל-הרגלים המשיכו להתקדם לשער-הגולן. למקום נשלחה תגבורת של מחלקה עם תותחים א.מ., שהספיקו להגיע בעוד מועד. יחד עם אנשי המשק תפסו עמדות והמטירו אש על הסור המתקרב. לאחר שנפגעו כמה כלי רכב ואנשים, — נסוג האויב. מאז ועד עזיבת שני המשקים לא ניסו הסורים לתקוף בקטע זה.

פרט להפגזות ותמרון-שריונים בשטחים הרחוקים, הסתפקו הסורים, בשלב זה, בביסוס כיבושיהם וחזרו ונתארגנו. כן נמשכו במשך היום ההרעשות האויריות על כל משקי העמק. ארכה זו, נתנה למטה הגדוד את האפשרות לארגן מחדש את הגנת צמח עצמה. האנשים התחפרו בתוך ההפגזה, אם כי במידה לא מספקת, מהעדר כלים מתאימים ומחוסר זמן. נחפרו שוחות, ואלו האנשים התגוננו בעיקר מתוך הבתים. אנשי העמק רוכזו להכנת מחסומים בדרכים. הגשר שמעל לתעלה האנטי-טנקית פוצץ. בלילה נערך תמרון-הטעיה של סירות על פני הכנרת, שפתחו באש אל החוף, כדי להגביר את מתיחות האויב ולשבש את תכניתו.

לתוך העמק הפורה ביותר בארץ פרצו טנקים ורמסו תבואה, שבשלה לקציר. 16 תותחים כבדים חרשו את האדמה, חמשה מטוסי-אויב חגו מעל והטילו את מטען ההרס. על גבולה המזרחי של צמח, בשוחות-רובאים פשוטות שכבו חיילי הגדוד. צו אחד ניתן לכולם: להחזיק מעמד. מקלטים לא היו, ולא חפירות ראויות לשמן. תחת מטר פגזים של 16 תותחים, מול 20 טנקים ומשוריינים, מול שני גדודי רגלים מסתערים שכבו חיילי הגדוד בשוחות-רובאים. לא הושמו עליהם משימות של תנועות טקטיות מסובכות — הוטל עליהם תפקיד פשוט וקשה כשאל: להחזיק מעמד.

כך עמדו אנשינו יומים. אחרי יומים נפרצה החזית. נפלה צמח, נפלה משטרת צמח. האויב הגיע לשערי הדגניות. —

ומצמח הגיעו מחלקות עייפות ושבורות. שרידי מחלקות, אנשים שניצלו מהמות בנס, אנשים שעשו דרכם באש מכונות המכוונות אליהם — הגיעו והתיצבו במפקדה. אנשים אלה נשלחו לקו חדש והם הלכו. הם היו עייפים מאוד. שבורים מכדי להביך את מלוא משמעותו של התפקיד שניתן להם, הם ידעו רק זאת, שנצטוו ללכת לעמדות חדשות והלכו. לא רבים יודעים, מי עיכב את האויב בצמח, מי מנע ממנו את האפשרות לפרוץ ולהמשיך דרכו לטבריה. החזית החדשה יוצבה מאנשים שניצלו מתופת צמח, היא יוצבה, משום שבניין-המשטרה, המנוקב ככברה, החזיק מעמד עוד שעות. היא יוצבה, משום שהאויב המתקדם נתקל באש אנשינו מבית-ירח. כך יוצב קו-הדגניות, ששמו צלצל אחר-כך בפי כל. הקו. שבו נשבר האויב לאחר זאת, כאשר הגיעה תגבורת לרוב, כאשר הושמדו מחסני התחמושת של האויב, כאשר הגיעו תותחים והלמו באויב.

אך עיצוב החזית עלה בקרבנות יקרים. קטע הכביש בין דגניה לבין משטרת-צמח, 300 מטר ארכו, יוכל לספר — חללי אנשינו וחללי האויב מוטלים היו בערבוביה. למעלה ממאה על הכביש עצמו וערימות לצדי הכביש. על החוקת המשטרה נתן סגן-מפקד-הגדוד, צביקה, את חייו. כאשר נפצע, ודרכי הנסיגה נחסמו, הניח את תעודותיו תחת ראשו וברימון על ראשו שם קץ לחייו. מצאנוהו — האותיות שעל גירותיו היו מחוקות בדמו ובמוחו.

אותה שעה עמד קומץ שני של הגדוד עם אנשי קבוצת-גשר במשטרת-גשר. בבנין מורעש בתותחים כבדים, ההולמים בו ממרחק 200 מטר, עמדו ימים ולא נואשו, גם כאשר משוריני-האויב פרצו לתוך המשטרה. הם הכריחום לסגת. כך עמדה משטרת-גשר, כך עמדה קבוצת-גשר, עד שהועלו תותחים על ההרים והאויב גורש.

יוסף נצר

בבוש המשטרה בצמח

מכשולן התקפתנו על צמח ועד לראשית מאי, עמדה משטרת צמח להעזוב על ידי הבריטים. ברור היה שבנין זה עלול לשמש קרש-קפיצה בין לגבי ישובי עמק-הירדן באם ייתפס על ידי הערבים, ובין לגבי ערביי צמח אם יהיה בדינו. על כן כה רבתה התכונה לקראת יום הפינוי. קויים מגע של קבע עם אנשי המשטרה, כדי לדעת מראש על יום הפינוי, ומחלקה בפיקודו של מוטקה פלונסקי ז"ל (נהרג אחר-כך בקרבות סג'רה) הנתה בדגניה א', מוכנה להקרא בכל רגע לבוא להשתלט על הבנין.

ב-27.4.48, בשעה 18.00, הודיעה התצפית, שהבריטים עזבו את המשטרה. עבר זמן-מה עד שהספיקה המחלקה להתארגן ולצאת לשטח, וביתיים נתפס בנין המשטרה ע"י הערבים. נראה היה בעליל, שהבריטים הודיעו לערבים על מועד יציאתם, כי מיד, עם צאת אחרון האנגלים, נכנסו הערבים לבנין.

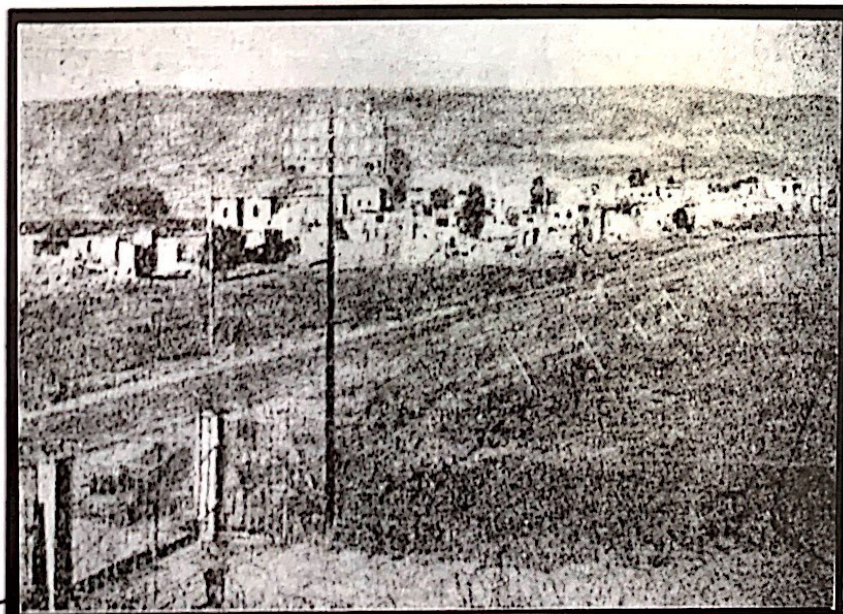
כשנמצאה המחלקה לפני הקרנטינה הישנה, 400 מ' צפונית-מערבית למשטרה נפתחה עליה אש מן הבנין. המחלקה נפרסה והמשיכה להתקדם. בהסתערות וריזה הצליחו האנשים לתפוס את בנין בית-הספר הסמוך למשטרה. כל הנסיונות להמשיך ולהתקדם לעבר המשטרה נכשלו מחמת האש שנורתה מן הבנין, אש שהלכה וגברה (כנראה שהגיעו לאויב תגבורות נוספות). אותה שעה נפתחה אש גם מכיוון צמח גופא. המחלקה נתבססה בביה"ס וענתה באש.

מדגניה יצאו שתי כיתות פל"ם אשר תפסו את טחנת הקמח ההרוסה שמשמאל לכביש. מעמדה חדשה זו אפשר היה לכסות באש את הכניסה למשטרה ולמנוע מן האויב את הכניסה והיציאה מהבנין.

בינתיים החשיך היום. ברור היה, שבלי פריצת קיר הבנין בחומרי נפץ לא נוכל לתדור פנימה. חומרי הנפץ הובאו לדגניה בערב מאשדות-יעקב וסודרו ב-4 תרמילי גב, שכל אחד מהם הכיל מטען של 20 ק"ג. סידורי ההפעלה היו פרימיטיביים (ע"י הצתת פתיל מלוכסן-החיתוך). עם חשכה יצאתי מדגניה עם שתי כיתות: "סבלים" נושאי-חומר ואבטחה להם.

הגענו לבית-הספר. פגשתי את מוטקה פ., שהיה המפקד במקום, והלה הודיעני שזחל אל הגדר המקיפה את הבנין ופרצה במספרים, על מנת להכשיר פריצה בכוח רב יותר. קבענו שתי כיתות שירתקו את המשטרה מצד צפון-מערב, ואלו כיתה שלישית עם כיתת פל"ם — יפרצו לבנין מצד מערב.

צמח

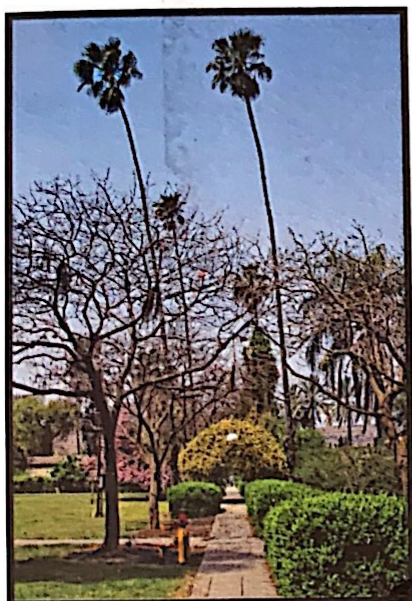
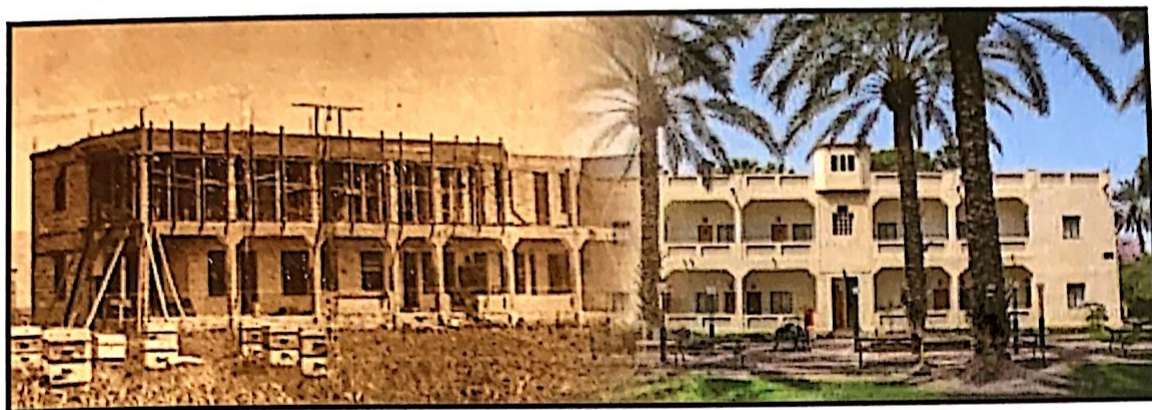

תאריך נפילתו

יום האסון

מסכת עמק-הירדן.	15-21:5:48
יחידה מ"דרור" כבשה את אוס"א-זינאת שבדרך ואדי-מילך.	15:5
יחידה מ"דרור" כבשה את אינדור (עין-דור הערבית).	16:5
יחידה מגדוד "גדעון" כבשה את כאוכב-אל-האזה.	—
גדוד "אלון" הופקע מן החטיבה. חטיבת "עודד" הוקמה בגליל-העליון המזרחי.	22:5.
כנרת ודגניה הורעשו מן האויר.	23:5

דגניה ב' - מקום הולדתו של כצנלסון מרדכי ז"ל

דגניה ב' כיום

אנדרטת זיכרון בצמח

האנדרטה הישנה בצמח לזכר חללי
מלחמת השחרור בעמק הירדן

